

GÖTEBORGS UNIVERSITET
INST FÖR PEDAGOGIK OCH SPECIALPEDAGOGIK

Varför slöjd?

Slöjdkunskaper, till vilken nytta?

Jonas Andersson

Uppsats/Examensarbete: 9 hp
Program och/eller kurs: GEM 700
Nivå: Grundnivå/Avancerad nivå
Termin/år: Vt. 2014
Handledare: Åke Lennar.
Examinator: Mattias Nylund

GÖTEBORGS UNIVERSITET
INST FÖR PEDAGOGIK OCH SPECIALPEDAGOGIK

Rapport nr:

xx (ifylles ej av studenten/studenterna)

Abstract

Uppsats/Examensarbete: 9 hp
Program och/eller kurs: GEM 200
Nivå: Grundnivå/Avancerad nivå
Termin/år: Vt 2014
Handledare: Åke Lennar
Examinator: Mattias Nylund
Rapport nr: xx (ifylles ej av studenten/studenterna)
Nyckelord: Slöjd

Examensarbetet har som intresseområde att undersöka hur eleverna uppfattar kunskapen de får i ämnet slöjd. Mitt arbete vill undersöka dels hur de upplever vilken nytta de har av de kunskaper som ämnet ger samt om de anser att de kan använda sina kunskaper i det övriga skolarbetet. Undersökningen är genomförd med hjälp av elever som fått besvara en enkät. Enkätfrågorna besvaras i fri text. Eleverna som ingår i studien är 36 till antalet och har fått svara på enkäten under sin slöjdlektion. Eleverna är jämt fördelade mellan flickor och pojkar, informanterna som ingick i undersökningen var elever som hade trä och metallslöjd samt elever som hade textilslöjd. Elevgruppen utgjordes av elever i årskurs 7-9. Undersökningen visar att i undersökningsgruppen anser att den praktiska kunskapen som de får via slöjdundervisningen är den som de anser sig ha störst nytta av. De flesta anser också att de kan använda slöjdekunskaper i andra ämnen i skolan.

Innehållsförteckning

Abstract	1
Innehållsförteckning	1
Inledning	2
Syfte och frågeställningar	3
Litteraturgenomgång och teoretiska perspektiv	4
Slöjdens kärna	4
NU 03	5
Framtid	5
Styrdokument i slöjd.....	6
John Deweys pragmatism.....	7
Lev Vygotskijs sociokulturell utvecklingsteori.....	8
Jean Piagets Konsstruktivism	10
Metod	13
Datainsamlingsmetod	13
Urval	13
Etik	13
Analys	14
Generaliserbarhet, validitet och reliabilitet	15
Resultatredovisning	16
Kategorisering av elevsvar fråga 1	16
Fråga 1	18
Kategorisering av elevsvar fråga 2	19
Fråga 2	21
Diskussion	22
Referenslista	28
Bilaga 1	
Bilaga 2	

Inledning

Jag har arbetat som slöjdlärare under fyra år och har uppfattningen att de elever jag möter trivs i slöjdsalen och att de ungdomar som jag möter i skolan lär sig saker som de har nytta av i sin vardag och i sitt dagliga skolarbete. Jag blir intresserad av hur eleverna upplever den kunskap som faktisk slöjden ger. Hur upplever eleverna själva den kunskap som slöjden ger? Skolslöjden ger elever möjlighet att använda sina sinnen för att nå ett resultat. Få ämnen i svenska grundskolan erbjuder barnet en så konkret undervisning där tekniker skall genom eleverna bearbeta olika material. Slöjdämnet upplevs med alla sinnen och skapar avtryck hos utövaren. Ämnet skall ge eleverna kunskap om olika material och dess egenskaper och med vilka tekniker man på bästa sätt bearbetar dem. Eleverna får i slöjden en bra möjlighet att följa en hel produktionsprocess från planering via råmaterial och val av lämplig teknik till en färdig produkt. Vanligt är att slöjden är delad i en styrd del och en friare del. Båda delarna ställer krav på planering men genom den fria delen av skolämnet där det ger eleven ges ansvaret att producera en idé till ett projekt så ökar tilltron till den egna förmågan. Slöjdämnet upplevs som något positivt bland de flesta elever en viktig orsak till det är troligen det att de får en möjlighet att se sina idéer förverkligas. Barnet lär sig att hantera de problem som dyker upp under arbetets gång. För eleverna är den sak de själv tillverkat väldigt viktig och ett kvitto på sitt arbete. Slöjdens potential ligger i att se vad den tillför mer än att eleven får något egentillverkat att ta med hem. Slöjdämnet bör bli tydligare i sitt sätt att visa de olika kunskapsprocesser som faktiskt bor i att planera och genomföra ett projekt i slöjd. Slöjd skall fortsatt vara ett praktiskt ämne där fokus i undervisningen ligger i det praktiska görandet, att tillverka saker av olika material med lämplig teknik. Skolslöjdens utmaning och möjlighet att visa dess fulla potential är att synliggöra för eleverna de kunskaper som ligger i den arbetsprocess de genomgår i slöjden dessutom kunna koppla slöjdkunskaper såväl praktiska som teoretiska till andra skolämnen.

För att undersöka elevernas åsikt om den kunskap som slöjden ger så vill jag använda mig av en enkätundersökning som eleverna besvarar genom att svara på två frågor i fritext en så kallad ostrukturerad enkät.

Syfte och frågeställningar

Slöjd är ett ämne som ger elever i den svenska skolan möjlighet att se en produkt från råmaterial till färdig produkt. Ämnet ger eleverna praktisk och teoretisk kunskap på ett sätt som skiljer sig från de flesta andra skolämnen i den svenska grundskolan. Syftet med undersökningen som skall leda till en uppsats är att fråga eleverna hur de uppfattar de kunskaper slöjden ger dem.

- Hur uppfattar eleverna vilken nytta de har av ämnet slöjd?
- Hur uppfattar eleverna att de kan använda de kunskaper som de får i slöjd i andra skolämnen?

Syftet med arbetet är att undersöka hur eleverna upplever kunskapen som de får i skolämnet slöjd jag vill veta vilka områden där de uppfattar sig ha nytta av sina slöjdekunskaper. Hur kan de använda sina slöjdekunskaper dels i skolan men också utanför skolan.

Litteraturgenomgång och teoretiska perspektiv

I denna del av arbetet kommer jag att till en början ge en kort beskrivning av slöjdämnets historia. För att ge en fördjupad förståelse för undersökningen. Stycket som följer kommer också att innehålla tre teorier kring barns lärande. De teorier som presenteras är John Deweys pragmatism, Lev Vygotskijs sociokulturella teori samt Jean Piagets Konstruktivism. Anledningen till att dessa teorier lyfts fram är att jag anser att de har relevans för uppsatsens ämnesområde.

Det ämnesområde som arbetet undersöker är praktiskt/estetisk till sin natur. De teoretiker som jag använder: Dewey, Piaget och Vygotskij är teoretiker som har betydelse för modern pedagogisk forskning. De har alla i sina teorier uttalat vikten av estetiskt och praktiskt skapande i barns kunskapsutveckling. De har också en inställning att barn på ett naturligt och enkelt sätt använder det praktiska och estetiska skapandet i sin kunskapsutveckling. Det är därför dessa teoretiker använd i uppsatsen.

Slöjdämnet är ett skolämne som funnits med lång tid tillbaka i den svenska skolan. På 1800-talet hade ämnet en viktig roll i det svenska skolsystemet. Det var lätt för dåtidens människor att se på nyttan med att eleverna fick lära sig att behärska de hantverk som utgjorde en viktig del i bondesamhället. Slöjd finns som eget ämne i folkskolan sedan 1878 vilket endast är 35 år efter folkskolans införande. Slöjd blev inte ett obligatoriskt ämne i svenska folkskolan förrän 1955 trots att ämnets relativt tidig debut som eget skolämne.

Inledningsvis kan ämnet slöjd inte kallas för ett sammanhållet ämne utan vid dess tidiga införande var det uttalat två slöjdarter. Pojkar hade gosslöjd och flickor hade flickslöjd vilket i realiteten var i stort sätt det samma som dagens trä- och metallslöjd för pojkar och textilslöjd för flickor. Vid grundskolans införande 1962 var slöjden fortsatt två olika ämnen med en tydlig skillnad men med föreskrift om att flickor och pojkar skulle kunna delta i både trä och metallslöjd och textilslöjd.

När 1980 års läroplan introduceras har slöjden också förändrats från att vara två slöjdarter till att bli ett gemensamt ämne med ett betyg. Ämnet är sedan *Lgr 80* ett ämne men har två tydliga grenar trä och metallslöjd och textilslöjd. *Lgr 80* betonar att alla elever skall i någon omfattning ha båda slöjdarterna under sin grundskoletid (NU-03). Slöjdämnet har under senare läroplaner *Lpo 94* och *Lgr 11* genomgått en förändring där det är en fokusering på arbetsprocessen och de hantverksmässiga delarna är mindre framträdande.

Slöjdens kärna

Kajsa Borg docent vid Umeå universitet. Hon har som specialinriktning slöjddidaktik samt att hon arbetat med läroplansfrågor, skriver om slöjdämnets kärna. Sökandet resulterar i att hon hittar tre kärnpunkter som hon anser varit stabila trots att det är ett ämne som genomgått tydlig förändring. De tre delarna som hon lyfter fram är

1. Att göra saker
2. Slöjdandets process
3. Emotionella och sinnliga upplevelser genom slöjdandet (Borg, 1995).

Att göra saker är och har alltid varit den tydligaste komponenten i ämnet slöjd att utföra arbete manuellt med händerna. Tidigare var tillverkningen av välgjorda nyttoföremål viktiga i båda slöjdarterna vilket idag byts mot att elevernas projekt skall vara anpassade efter elevens nivå och den uttalade nyttan med föremålet inte längre är så viktigt. Slöjdandets process slöjdamnet är unikt genom att den process som det innebär att skapa ett föremål i slöjden blir tydlig för dels eleven men den blir också tydlig för läraren. Elevens process från att planera sitt projekt till färdig produkt blir tydlig och möjlig att reflektera kring. Andra skolämnen har också en arbetsprocess men inte så tydlig och möjlig att följa enligt Kajsa Borg. Ämnet slöjd har haft en förskjutning åt att lägga större vikt vid processen som elevens slöjdskapande innebär än som tidigare skapa bra bruksföremål baserat på gedigna hantverkskunskaper. Emotionella och sinnliga upplevelser genom slöjdandet: ”Ämnet syftar till att utveckla känslan för estetiska värden.” (Borg, 1995: 155). I sin process att skapa i ämnet slöjd tvingas eleven att ständigt ta ställning till form färg utseende och funktion vilket enligt Borg gör att slöjden berör och engagerar eleverna. Skapandet i slöjden är mer av privat karaktär vilket skapar ett personligt förhållande till vad eleven gör. Ämnets egenhet att ge eleverna möjlighet att uppleva med alla sinnen är en viktig orsak till att eleverna engageras av slöjden.

NU 03

Nationella utvärderingen av den svenska grundskolan 2003 gjordes av skolverket vilket innebar att skolans olika ämnen utvärderades av forskare vid olika lärosäten i Sverige vars resultat sedan sammanställts av till ett resultat av skolverkets projektgrupp. Ansvariga för utvärderingen av ämnet slöjd var Göteborgs universitet med projektledare Marléne Johansson och Peter Hasselskog. NU-rapporten -03 ger en bild av slöjdamnet som ett av det populärare ämnena i skolan. En stor majoritet av eleverna säger att de får ta egna initiativ och de får ta ansvar i slöjden. Samma utredning säger också att eleverna tycker att slöjd är roligt och ämnet engagerar dem. De kunskaper som eleverna förvärvat i slöjdamnet har låg status. Slöjdekunskapernas betydelse för framtida yrken eller studier värderas lågt i elevgruppen. Bilden som eleverna ger bekräftas av lärarnas attityd till slöjdamnet det är populärt men anses vara ett mindre viktigt ämne av kollegor som undervisar i andra ämnen. Utredningen undersöker föräldrars attityd till de olika skolämnena och vilken betydelse de har för deras barns utveckling och lärande i denna undersökning hamnar slöjd tillsammans med kemi sist. Sammanfattningsvis ger utredningen en bild av ett ämne som eleverna gillar men har svårt att se nyttan med.

Framtid

”Skolan har i de flesta fall varit den bokliga bildningens hemvist” (Säljö, 2008: 11).

Säljö skriver att slöjden i skolan vid olika tillfällen varit politiskt ifrågasatt genom att är i flera länder det inte förekommer som skolämne. Slöjdamnet kommer även i framtiden att utsättas för politiskt ifrågasättande inte minst då den svenska skolan i internationella jämförelser ofta står sig allt sämre. Slöjden som praktiskt ämne riskerar att få kämpa för sin existens då de inte ses som ett ämne som har betydelse i internationella jämförelser enligt Säljö (2008). Arbetet i slöjden är av karaktären att eleven står för hela kedjan i produktionen från idé till färdig produkt problemlösning och problemformulering är olika och unika för varje elev. Tendensen

att söka ”rätt svar” är mindre i slöjdämnet än i andra skolämnen genom att elevuppgiften är unik för eleven och inte lika tydligt konstruerad av någon annan enligt Hasselskog (2008). Slöjdämnet ger eleverna en möjlighet att se och uppleva hela produktionsprocessen. Detta i en värld som allt mer tenderar att vara virtuell eller producerad i halvfabrikat. Slöjden ger möjlighet att se hur material genom elevens arbete och idéer blir en färdig produkt (Hasselskog, 2008).

Styrdokument i slöjd

Lgr 11 efterträdde *Lpo 94* vilket skedde under hösten 2011 det innebär att de elever som går i årskurs 7 till 9 har under sin skoltid undervisats under två olika styrdokument. Delarna som blir intressant att titta på för att stödja undersökningen som ligger till grund för arbetet blir Syftet d.v.s. varför eleverna skall ha slöjd i skolan samt vilka kunskapsområden som slöjden skall utveckla hos eleverna. Nästa del är det som heter centralt innehåll. Detta stycke beskriver de delar som skall ingå i ämnets undervisning Ämnets centrala innehåll är indelat efter stadiet vilket innebär att årskurs 1-3 har ett stycke som behandlar vilket centralt innehåll som skall gälla för deras slöjdundervisning, årskurs 4-6 har sin och årskurs 7-9 har sin. Presentationen av centralt innehåll kommer endast att omfatta det stycke som behandlar årskurs 7-9 då det endast är denna grupp som ingår i min undersökning.

Syfte Med slöjden är i *Lgr 11* att eleven skall utveckla kunskap kring hantverk, material och uttrycksformer. I stycket nämns att elever skall ges kunskap kring ”*färg, form, funktion och konstruktion*”. Syftet fokusera också att eleven ges verktyg att kunna genomföra och beskriva en arbetsprocess från idé till färdig produkt. Eleverna skall också utveckla sin medvetenhet kring estetiska uttryck dels kopplat till olika tidsepoker samt olika kulturer.

Syftesdelen i kursplanen för ämnet slöjd sammanfattas i fyra punkter.

”Genom undervisningen i ämnet slöjd ska eleverna sammanfattningsvis ges förutsättningar att”

1. Formge och framställa olika föremål i olika material med hjälp av lämpliga redskap, verktyg och hantverkstekniker.
2. Välja och motivera tillvägagångssätt i slöjdarbetet utifrån syftet med arbetet och utifrån kvalitets- och miljöaspekter.
3. Analysera och värdera arbetsprocesser och resultat med hjälp av slöjdspecifika begrepp.
4. Tolka slöjdföremåls estetiska och kulturella uttryck.

Centralt innehåll årskurs 7-9 beskriver vad undervisningen i dessa årskurser skall innehålla de sammanfattas i dessa årskurser i fyra stycken under fyra rubriker.

- Slöjdens material, redskap och hantverkstekniker
- Slöjdens arbetsprocesser
- Slöjdens estetiska och kulturella uttrycksformer
- Slöjden i samhället

Under varje rubrik finns ett antal punkter som förtydligar vad som skall ingå i slöjdundervisningen i årskurs 7-9.

Kursplanen som beskriver det förväntade innehållet i slöjd betonar analys av det som utförs samt att eleverna skall ges kunskap att värdera det som de arbetar med. Att se hela processen genom arbetet betonar samt att processen skall dokumenteras i ord och bild. Styrdokumenten gör ingen tydlig skillnad mellan intellektuellt och manuellt arbete utan säger att dessa skall ske i förening med varandra. Texten i *Lgr 11* poängterar att lärande i slöjd skall ske genom praktiskt arbete med att använda lämpliga verktyg och tekniker på olika material. Eleven skall också utveckla sitt slöjdspråk och lära sig att rätt formuleringar kring verktyg material och tekniker. Lärandet sker genom görandet och eleven skall göras medveten om hela processen i sitt slöjdarbete. Kursplanen säger att del av utvecklingsprocessen skall kopplas till matematiska beräkningar samt att den intar ett resursperspektiv där moment av reparation och återbruk betonar (*Lgr, 11*).

John Deweys pragmatism

John Dewey (1859-1952) var en amerikansk psykolog och filosof och är den ledande personen bakom den didaktiska inriktningen *pragmatismen*. Dewey är personen som myntade uttrycket "learning by doing", vilket innebär att eleven lär sig bäst genom att göra. Pragmatismen innebär i korthet att teori, praktik, reflektion och handling hänger samman. Kunskapen måste vara till nytta för barnet och knuten till barnets verklighet för att barnet skall kunna tillgodogöra sig kunskapen. Människans förmåga att planera sina handlingar för att nå ett planerat mål är unik. Människans förmåga att planera våra handlingar men också förmågan att kunna förutspå konsekvenser av våra handlingar är speciell för människan och kallas av Dewey *foresight*. När människan planerat och genomfört en handling och därefter kan bedöma resultatet först då har en människa lärt sig något. Vår förmåga att planera och reflektera kring våra handlingars konsekvenser samt efter reflektion korrigera framtida handlingar är centralt för vårt lärande. Vårt lärande blir en följetång av planering, handling, reflektion och bedömning av resultatet ny avsikt o.s.v. Vårt lärande skapas av handlingar/avsikter som är planerade och sedan utvärderade via reflektion. Erfarenheten är ytterligare ett av de områden som Dewey diskuterar han gör skillnad mellan erfarenhet och denoreflekterade upplevelsen. Erfarenheten ligger till grund för kunskap då den som är i lärande process reflekterar kring den (Forsell, 2005: 88).

Dewey talar om att barnet har ett antal *instinkter* vilka är grundläggande drivkrafter som människor har. Den första – Den sociala instinkten - barnet har ett behov att samspela och kommunicera med andra individer. Den andra – Instinkten att tillverka- det vill säga människans vilja att göra och konstruera saker. Den tredje- Instinkten att undersöka- barn vill tillverka och sedan undersöka resultatet av deras arbete. Den fjärde instinkten är den expressiva, konstnärliga instinkten. Dewey ser instinkt tre (att undersöka) och instinkt fyra (den expressiva, konstnärliga) som en förlängning eller konsekvens av de första två instinkterna dvs den sociala instinkten och instinkten att tillverka (Forsell, 2005: 91).

Dewey anser att praktiskt arbete, med tillverkning och konstruktion skulle motivera eleverna i skolarbetet på alla nivåer då engagemanget eleverna får av det praktiska arbetet skulle ”spilla över” på det teoretiska och mer abstrakta skolarbetet. Det skulle i förlängningen gagna även det teoretiska arbetet i skolan (Forsell, 2005: 93).

Deweys idé är att om skolans val av arbetsområden ligger närmre elevens intressesfär kommer det att skapa en engagerad elev som, genom att skolinnehållet, anknyter till det som eleven är intresserad av och eventuellt har erfarenhet av så får det positiva effekter inte bara för elevens lärande utan för hela verksamheten. Dewey talar också om positiva disciplinära effekter av en skola som närmar sig elevens intresseområde. Elever som trivs och har för dem meningsfull sysselsättning arbetar bättre. Dewey menar att en skola för framgång skall beröra eleverna känslomässigt genom att möta deras intresse med arbete som berör och engagerar dem (Forsell, 2005: 96).

Lev Vygotskijs sociokulturell utvecklingsteori

Lev Vygotskij (1896-1934) är den person som representerar den sociokulturella synen på lärande. Hans teori innebär att individen påverkas av sin sociala omgivning i sitt lärande. Om man tar utgångspunkt i barnet så är dess möjlighet att utvecklas kunskapsmässigt beroende av den sociala omgivningen. Barnet utvecklas till en nivå som kallas den faktiska utvecklingsnivån men med ledsagning av vuxna så har barnet en högre utvecklingsnivå d.v.s. barnet har en potentiellt högre nivå som avgörs av vilken social omgivning som barnet befinner sig i. Barnet har alltså en faktisk och en potentiell utvecklingsnivå och det spannet däremellan kallar Vygotskij utvecklingszon eller så omnämns den som *proximal utvecklingszon*. (Forsell, 2005: 122)

Vygotskij anser att människan har en biologisk och en sociokulturell linje i sin utveckling. Den biologiska utvecklingslinjen startar vid födseln och innebär att barnet lär sig att kontrollera sin kropp exempelvis att fixera sin blick barnet lär sig att krypa, gå och springa. Denna utvecklingsprocess styrs av biologiska processer och inte av sociala sammanhang. När barnet via språket börjar att kommunicera med omvärlden kommer också dess utveckling att påverkas av sociokulturella faktorer. Det mänskliga språket är unikt genom dess förmåga att detaljerat kommunicera blir det ett kraftfullt redskap för barnet att bli del av en social omgivning (Forsell, 2005: 117).

Människan är en redskapsanvändare den har en unik förmåga att tillverka föremål (artefakter) för att behärska underlätta och förändra sin omvärld. Vi har redskap och verktyg för att förbättra vår fysiska kapacitet. Vi använder till exempel en tång för att klippa av en metalltråd, vi har en mejsel för att skruva i en skruv o.s.v. Antalet artefakter ökar konstant kring människan allt eftersom vi utvecklar allt mer specialiserade verktyg och redskap. Människan är en redskapsanvändande och redskapsutvecklande varelse. Människan skapar dels fysiska redskap men också psykologiska redskap (Forsell, 2005: 118). De fysiska redskapen utgörs av människans tillverkade föremål artefakter de psykologiska verktygen utgörs av saker som hjälper oss att tänka och kommunicera exempelvis siffror, alfabet och

formler. Det viktigaste psykologiska verktyget är språket det ger människan möjlighet att ta del av varandras erfarenheter och perspektiv det är genom språket som sociokulturella erfarenheter förmedlas (Forsell, 2005: 119).

Mediering är ett centralt begrepp för Vygotskij vilket innebär att människan skapar verktyg i när vi blir varse vår omgivning. Då handlar det inte om fysiska verktyg utan om språkliga verktyg eller redskap. Roger Säljö (2005) skriver i sin bok *Lärande och Kulturella redskap* att Vygotsky hävdar att människan tänker i omvägar genom att vi använder redskap i vårt tänkande för att göra vår omvärld enklare att förstå. Ett enkelt exempel är att när man skall välja en fyrsiffrig PIN-kod (exempelvis 1632 då Gustav II Adolf stupade) välja ett årtal som går att koppla till någon annan händelse vilket gör den enklare att minnas. Människan är en redskapsskapande varelse och både av artefakter och av språkliga verktyg. Dessa samverkar enligt Vygotsky när människan uppfattar sin omgivning. I sociokulturell teori kan då sägas att det är en konstant utveckling genom att artefakterna utvecklas och blir fler så kommer också de språkliga verktygen att utvecklas (Säljö, 2005).

Vygotskij diskuterar i sin skrift *Fantasi och kreativitet i barndomen* kring barns kreativa skapande. Och hur den utvecklas under barn och ungdomsåren. Vygotskij för en diskussion om barnets minskande intresse för att rita och att det självkritiska förhållandet ökar med stigande ålder i barndomen. Han talar om en utveckling från enkla schematiska teckningar föreställande människor och djur till ett avbildande som blir allt mer naturtroget. I processen kommer också den unga människan att ställa högre krav på sitt ritande allt eftersom den blir varse sin omvärld. Tonåren innebär att tiden då barnet nöjer sig med att ”bara rita” är över ungdomen kräver mer för att vara tillfreds med sitt avbildande arbete. När de unga individerna nått detta stadie krävs det att det ges möjlighet till en djupare kunskap kring sitt skapande. De behöver för att utvecklas kunskap kring de material samt kunskap och utmaning genom att få möjlighet att arbeta i nya material de arbetar med. Tonåringen skall också ges en möjlighet till fördjupad kunskap kring de olika tekniker som varje material de arbetar med kräver. Varje konstnär har sina speciella material och sina speciella tekniker vilket ger pedagogen bra möjligheter att nå sina elever då de i tonåren får ett ökat intresse för materialens och teknikernas komplexitet.

”Varje konstnär utvecklar sina speciella metoder för att gestalta sina bilder och äger sin speciella teknik, och denna förening av teknisk disciplin och skapande arbete är troligen det allra värdefullaste som pedagogen förfogar över i denna åldersgrupp” (Vygotskij, 1995: 98).

Genom att använda detta förhållningssätt även på andra områden i utbildningen av ungdomarna så kan du fånga deras intresse och fördjupa deras kunskap. Genom att låta eleverna arbeta med nya material och med skapande som inte endast är av konstnärlig art så kan de enligt Vygotskij få en djupare kunskap. Det praktiska skapandet är det som ligger barnet närmast. Barnet är i tonåren redo att utmanas tekniskt i sitt skapande både konstnärligt och i skapandet av andra saker. Den tekniska utmaningen av barnet är lika viktig när barnen arbetar med att sy, målning av trä, och då de skapar nya konstruktioner. Vygotskij talar också

om att den traditionella undervisningen hållit barnen från att utvecklas i sitt skapande andra områden än de konstnärliga. Genom att låta de arbeta praktiskt på fler områden kommer de också att utvecklas tekniskt vilket kommer att göra undervisningen meningsfull och intressant. Vygotskij uttrycker det ”*själva ansträngningen blev meningsfull och rolig*” (Vygotskil, 1995: 99).

Jean Piagets Konsstruktivism

Jean Piaget (1896-1934) var en psykolog från Schweiz han hade flera olika områden där han genomfört omfattande forskning. Det som han intresserar sig för inom den pedagogiska sfären är hur kunskap uppstår eller hur kunskapen konstrueras. Ett intresseområde som han har som inriktning är hur barnet skaffar sig verktyg och metoder för att öka förståelse. Piaget inspireras bl.a. av biologi när han presenterar sina teorier. Han inspireras av teorin om individens anpassning till miljön samverkar och då han påstår att det sker en inre anpassning av människans mentala strukturer genom att vi tolkar yttre händelser (Imsen, 1991: 244).

Enligt Piaget så lär vi känna vår omvärld genom våra handlingar och genom att utforska den. Det som skapas i vårt mentala inre är inte ett statiskt minnesspår utan ett föränderligt handlingsmönster. Dessa föränderliga handlingsmönster som uppstår och samverkar kallar Piaget för scheman (Imsen, 1991: 247). Piaget talar om två typer av inlärningsprocesser, *assimilation* och *ackommodation*. Båda är processer som fungerar sida vid sida och kompletterar varandra. Assimilation kan beskrivas som att barnet ställs inför en ny situation eller ett nytt intryck som det skall förstå. Om barnet kan förstå situationen eller det nya intrycket med hjälp av de gamla scheman som barnet besitter så har det assimilerat kunskap. Om det går att passa in den nya kunskapen går att passa in utan att barnets scheman förändras. Ackommodation är när barnet ställs inför en situation eller ett intryck där de gamla schemana inte räcker till för att förklara situationen som barnet ställs inför. Då krävs att barnets schema förnyas, det sker en revidering av barnets scheman vilket innebär att barnets kunskap har ökat. Ackommodation innebär att barnets kognitiva scheman förändras vilket innebär en djupare förändring av barnets kunskap. (Illeris, 2007: 54)

Enligt Piaget drivs processen av en *jämviktsprincip* en medfödd självreglering som innebär att när barnet ställs inför situationer som innebär att de gamla schemana inte räcker till för att förstå krävs det en revidering av de kognitiva schemana som barnet har drivkraften tillförändring ligger här i barnets intellektuella utveckling (Imsen, 1991: 251).

Knud Illeris (2007) talar om assimilativt och ackomodativt lärande utifrån Piagets teori men han kompletterar dessa två typer av lärande med två ytterligare typer av lärande. Han diskuterar dels *kumulativt* lärande som enklast kan beskrivas som mekaniskt lärande ofta av typen ”*utantilllärande*”, lärande utan tydlig koppling till barnets tidigare kunskaper. Nästa typ av lärande som Illeris diskuterar är det *transformativa* lärandet vilket innebär att individen får en personlighetsinregerad kunskap som starkt reviderar individens kunskap och det sätt den förhåller sig till omvärlden (Illeris, 2007).

En central del i Piagets teori om barnets tillägnande av kunskap är hans stadieteori. Barnet utvecklas och dess förmåga att förstå och intellektuellt greppa sin omvärld. Piaget delar i

barnets utveckling i fyra stadier och benämner dem efter det som han anser vara de tydligaste egenheterna för varje stadie.

Den sensomotoriska perioden 0-2 år barnet utvecklar handlingsmönster baserade på medfödda reflexer såsom krypa, gå, springa, bita o.s.v. barnet är starkt beroende av sina sinnen för att förstå saker. Under denna period börjar dock barnet att få insikt om att saker kan existera utan att barnet ser det. Imitation är ett viktigt sätt för barnet att tillägna sig kunskap under detta stadie.

Den pre-operationella perioden ca 2-7 år. Viktigt under denna period är att till de praktiska handlingarna läggs tankescheman eller kognitiva scheman barnet utvecklar en förmåga att abstrahera och skapa en mental bild av sitt handlande. Under denna period utvecklar barnet sitt språk som är en viktig del i barnets abstrakta tänkande. Barnets tänkande i detta stadie är fortfarande egocentrerat och det har svårt att uppskatta storlek och volym. Barnets tänkande är irreversibelt vilket även innebär att barnet har svårt att se skeenden endast utifrån ett perspektiv t.ex. kan de gå från punkt A till B men har därefter svårt att gå från B till A.

Den konkretoperationella perioden år 7-11 år I denna period så utvecklas barnets tänkande det lär sig att tänka reversibelt. Vilket innebär att de kan se skeenden ur olika perspektiv och kan sammanväga flera delar i en mer komplex tankeoperation. I denna period utvecklar barnet förmåga att klassificera och skapa ordningsföljd.

Den formellt operationella perioden från ca 11 år Barnet börjar att kunna tänka utanför den konkreta verkligheten det kan tänka kring vad som kan vara möjligt tankeoperationer kan ske utan att de har stöd i en konkret verklighet hos den unge individen (Imsen, 1991).

Lärandets olika dimensioner

Illeris (2007) beskriver de förhållande som ligger som grund vid lärande. Han diskuterar kring vad som driver processen kring lärandet framåt. Illeris talar om två processer som han benämner samspelsprocess och en inre mental tillägnelseprocess. Samspelsprocessen är mellanmänsklig och samhällelig vilket gör att den är kontextuellt bunden till en kultur och tid. Samspelsprocessen är beroende av tid och rum genom att den verkar i ett samhälle som befinner sig på en viss materiel nivå vilket gör den omöjlig att flytta i tid eller i vissa fall även rumsligt. Den inre mentala tillägnelseprocessen är biologiskt beskaffad vilket gör att den är ett resultat av lång evolutionär utveckling som inte gör den beroende av en tids och rumscontext. Människans stora förmåga att ta till sig lärande och foga det till tidigare erfarenheter är ett resultat av vår höga hjärnkapacitet som utvecklats under miljoner år. Vidare beskriver Illeris något han benämner lärandets tre dimensioner vilka han kallar Innehåll, drivkraft och samspel.

Innehållsdimensionen handlar om att människan skaffar sig kunskap, förståelse och färdigheter. Genom det innehållsmässiga ges individen verktygen att fungera i samhället individen lär genom denna dimension att bemästra, förstå och fungera i sin omgivning.

Drivkraftsdimensionen beskriver vad som motiverar oss att lära vad som får oss att mobilisera mental kraft att lära oss. Vidare strävar individen efter att bevara kroppslig och mental balans och vi utvecklar vår känslighet gentemot omvärlden. Samspelsdimensionen beskriver handling, kommunikation och samarbete. Individens strävan är främst i denna lärande

dimension att den vill bli socialt accepterad och fungera väl i den sociala omgivning där han/hon ingår i (Illeris, 2007).

Metod

Studiens har en fenomenologisk ansats, vilket innebär att det handlar om att beskriva hur vi förstår och förklarar världen genom sociala fenomen. Det vill säga att vi bygger vår gemensamma livsvärld genom hur vi uppfattar och tänker om vår omgivning i den konkreta omgivningen vi befinner oss i. När en forskare använder fenomenologi som analysmodell generaliserar den svaren som framkommer och vill gärna ha tydliga beskrivningar om hur informanterna uppfattar olika saker (Justensen & Mik-Meyer, 2011).

Datainsamlingsmetod

Metoden jag valt att använda till studien är en enkätundersökning med kvantitativ men med kvalitativa inslag, då frågorna är ostrukturerade. Idén till att genomföra den undersökning som ligger till grund för arbetet fick jag då jag läste *nu-utredningen (2003)* om den svenska grundskolan. När slöjdämnet bearbetas så framkommer det att eleverna håller slöjdämnet som ett av de av roligare ämnena i skolan men de har svårt att se nyttan med ämnet.

Eleverna genomförde enkäten till undersökningen på lektionstid. Alla elever fick samma tid 10 minuter för att skriva svar på de frågor som enkäten innehåller. Jag läste frågorna för samtliga närvarande för att minska risken för missförstånd. Grupperna som ingick i undersökningen fick alla samma information inför att de skulle svara på enkäten. Svarsformuläret innehöll två frågor som besvaras i fri text på förtryckta rader under varje fråga. Anledningen till att jag valde att använda ett ostrukturerat svarsformulär är att jag ville nå gruppens attityd till vad de lär sig i slöjden. Eleverna hade alla en gedigen erfarenhet av slöjdundervisning vilket är en förutsättning för att använda ostrukturerat frågeformulär.

Urval

Gruppen av informanter består av elever som går i högstadiet, de går i årskurs 7, 8 och 9. Anledningen till att urvalet av elever blev dessa är att jag söker en grupp med större erfarenhet av slöjd. Med en förhoppning att det skall ge undersökningen nyanserade svar som underlättar att bearbeta det empiriska materialet. Antalet enkäter som delades ut var 48 jämt fördelade på flickor och pojkar. Bortfallet är 10 stycken vilket gör att 38 enkäter ligger som grund till undersökningen.

Etik

Undersökningen är anonym och berörda elev har fått ett missivbrev hem till vårdnadshavare som beskriver mig samt vilket syfte undersökningen har (se bilaga). Stukát (2005) redogör för de fyra grundläggande huvudkrav när det gäller identitet- och integritetsskydd.

- *Informationskravet*, som menar att den som ingår i en undersökning när som helst kan avstå från sin medverkan.

- *Samtyckeskravet*, vilket betyder att barn under 15 år måste ha ett godkännande från målsman för att få delta i undersökningen. Dels att respondenten har rätt att vara med att delta i hur informationen ska användas i studien.
- *Konfidentialitetskravet*, respondenten har rätt att förbli anonym i studien och att ingen ska kunna knyta information till person. Informationen ska inte heller komma i orätta händer.
- *Nyttjandekravet*, informationen som kommit fram får inte användas till annat än den aktuella undersökningen, den får inte heller säljas vidare.

Analys

Gruppen av informanter är relativt liten vilket gör det möjligt att bearbeta och strukturera den fria texten. De frågor som användes på formuläret hade testats på en pilotgrupp om sex elever för att se om frågeställningen gav relevanta svar som går att bearbeta. I pilotundersökningen ingick även elever ur årskurs sex. De resultat som *pilotundersökningen* gav var att enkätens frågor fungerade men att eleverna i årskurs 6 hade för liten erfarenhet av slöjdämnet för att deras svar skulle ge svar som tillförlitligt går att bearbeta. Pilotundersökningen gav att gruppen av informanter skulle omfatta elever från årskurs sju till årskurs nio.

Vidare gav pilotstudien gav positivt utslag och med mycket små förändringar kunde enkätformuläret användas. Förändringarna rörde inte texten i frågorna utan endast att det på enkäten lades till standardrutor där eleverna fyller i vilken årskurs de går i. Jan Trost skriver om vikten av att situationen för informanterna är så likvärdig som möjligt vilket är viktigt för att höja undersökningens trovärdighet (Trost, 2012: 57). För att skapa en så standardiserad situation som möjligt så genomför jag samtliga tillfällen då enkäten delas ut själv. Inför det att enkäten delas ut till informanterna så går jag genom informationen om hur de skall genomföra enkäten. Samtliga tillfällen då enkäter delas ut till informanter sker det i slöjdsalen. Genomgången sker genom att jag läser innantill från en lapp samt att jag läser genom högt frågorna på enkäten. När stora undersökningen är genomförd kopieras de för att sedan genomläsas. Materialet genomläses ett flertal gånger för att söka mönster i informanternas enkätsvar. Genom att repetera genomläsningen börjar ett mönster att växa fram vilka ligger till grund för de kategorier som kommer att användas (Stukát, 2005: 38). I min enkät så finns det två frågor som ställer olika krav på att kategoriseras. På det sätt som frågorna är ställda så kan det i varje fråga vara svar som passar under flera kategorier. När kategoriseringen på första frågan är klar så har det växt fram sex olika kategorier på fråga ett och åtta olika kategorier på fråga två. När kategoriseringen är klar så bearbetar jag fråga ett genom att använda färgade överstykningspennor där varje kategori har sin egen färg. På samma sätt kategoriserar jag fråga två, varje kategori får sin egen färg. När kategoriseringen är genomförd så fördelas enkätsvaren efter årskurs och kön. För att tydliggöra vad de olika kategorierna i fråga ett innebär så presenterar jag två citat till varje kategori. I min andra fråga så är det endast två kategorier som förses med citat för förtydligande.

Generaliserbarhet, validitet och reliabilitet

Alli klapp skriver ”En undersöknings *validitet* anger huruvida vi lyckas mäta det vi säger oss mäta ” (Erlandsson & Sjöberg, 2013: 132). Den enkät som använts till arbetets undersökning innehåller två frågor som skall besvaras i fri text. Enkäter av ostrukturerad typ innebär att stoffet i undersökningen tolkas för att kunna kategoriseras. Genom att en person står får den kategorisering som utgör grunden för undersökningens resultat kan tillförlitligheten i undersökningen sägas vara en tolkningsfråga. Enkätsvaren i undersökningen är skrivet i fri text med syfte att få informanterna att ge sin åsikt om ämnet slöjd. Genom de ostrukturerade enkätfrågorna så blir resultatet en värdering av åsikter. Att påstå att det går att ge en objektiv sanning eller att hävda min tolkning som den riktiga är naturligtvis inte möjligt. Att kunna redovisa samtliga 38 enkäter i en studie är omöjligt vilket gör att min bearbetning underbyggts väl. Min undersökning och den enkät som ingår utarbetades nogsamt. Den stora undersökningen föregicks av en *pilotundersökning* som omfattade sex informanter vilket hjälpte att se om enkäten fungerade. Reliabiliteten i undersökningen är baserad på 38 enkätsvar vilket ger ett relativt omfattande material som ger ett värde på elevernas åsikter, den ostrukturerade formen av enkät innebär en risk att informanten svarar på ett allt för ytligt sätt då öppna frågor kräver mer engagemang av informanten än mer strukturerade frågor. Trots förarbete i form av pilotundersökningen, vilket resulterade i små justeringar av enkäten till stora undersökningen, så finns det risk att vissa elever missuppfattat frågorna på enkäten. Undersökningen utfördes med en inledning där jag presenterade och informerade eleverna hur de skulle besvara frågorna, samtliga grupper fick samma tid för att genomföra enkäten. Jag läste frågorna högt för samtliga informanter för att minska risken för fel läsningar. Enkätsvaren har underarbetet varit det som varit utgångspunkten för arbetet. Informanternas enkätsvar har visserligen kopierats i kopieringsapparat men det är genom hela arbetet originaltexter som bildar grund för undersökningen. *Validitetskravet* lever undersökningen upp till då det som ingår i studien går att koppla till det syfte som arbetet har. Det är svårt att *generalisera* utifrån den studie som genomförts då omfattningen i antalet informanter är för liten. Det går att se tendenser men genom undersökningens ringa omfattning så är det tendenser som skall ses utifrån undersökningsgruppen.

Resultatredovisning

Studien är genomförd på en högstadieskola i Västsverige. Gruppen informanter består av elever i årskurserna 7, 8 och 9. Det antal som ingick i undersökningen är 38 personer, 19 flickor och 19 pojkar. Gruppen fick besvara på två frågor i en enkät där de fick svara i fri text i ett så kallad ostrukturerat svarsformulär. Efter att läst igenom enkätsvaren flera gånger började jag att *kategorisera* de olika svaren efter innehåll. Svaren på första frågan som löd:

– *Hur kan du använda den kunskap du får i ämnet slöjd?* delades in i sex olika svarskategorier. Svaren på andra frågan som löd:

– *Hur kan du använda den kunskap du får i ämnet slöjd i andra skolämnen?* delades in i åtta kategorier.

När enkätsvaren redovisas kommer de att redovisas som ”träffar” och de kommer in te att presenteras som procentsatser på grund av att det är en relativt liten undersökningsgrupp. Varje kategori inleds med en kort förklaring om vad de innehåller. I svarstexterna hämtas innehåll i form av enstaka ord eller korta beskrivningar som placerats i olika kategorier. Hela enkätsvaren har bearbetats för att få med elevernas åsikter men upprepningar har undvikits att kategoriserats. Frågorna i formuläret så att eleverna svarar fritt en elevtext som beskriver ett innehåll som passar i en kategori räknas alltså som en träff. Svarstexterna kan få träff i flera kategorier dock kan samma text inte få mer än en träff i en kategori. För att förtydliga de olika kategorierna kommer några citat att presenteras för att tydliggöra och ge vägledning till innehållet i varje kategori. Citaten kommer att återges ordagrant vilket innebär att det kan förekomma stavningsfel.

Kategorisering av elevsvar fråga 1

Fråga ett: Hur kan du använda den kunskap som du får i ämnet slöjd?

Informanternas svar kommer att delas in i sex kategorier för att ge exempel på vad som kan utgöra underlag för att ett svar kommer i en kategori så ger jag två citat under varje kategori.

Kategori 1: Kunskaper som kan vara användbara för framtida yrkesval.

Flera elever nämner i sina enkätsvar att de tror sig ha nytta av sina kunskaper från slöjden när de skall välja ett framtida yrke. Yrken som nämns är designer, snickare, arkitekt, mekaniker, byggare, syslöjds lärare och slöjdlärare. Totalt finns det tretton träffar i svarstexterna i denna kategori fördelat på fem flickor och åtta pojkar.

”Om jag skulle vilja bli designer i framtiden så har jag stor nytta av slöjdamnet jag haft i skolan” (flicka, åk 9).

”Man kan ju använda det om man vill bli snickare” (pojke, åk 8).

Kategori 2: Reparera/ laga, renovera

I svaren nämner informanterna att deras slöjdekunskaper kan komma till nytta i hemmet och i vardagliga situationer när något behöver repareras. I enkätsvaren nämns renovera huset, laga

trasiga kläder, laga en hylla, sy i en knapp, laga ett hål i en tröja och laga möbler. Totalt finns det arton träffar i denna kategori i svarstexterna fördelat på elva flickor och sju pojkar.

”eller om något går sönder kan man laga det som exempel en hylla eller ett par jeans.” (flicka, åk 8). ”Om jag t.ex. ska renovera mitt hus i framtiden” (pojke, åk7).

Kategori 3: Bygga, konstruera, göra saker

Detta är den kategori som fått flest träffar. I svaren nämner eleverna att deras slöjdkunskaper kan nyttjas i följande fall. Att göra kläder hemma, sy gardiner, göra möbler, bygga ett hus, montera en möbel, sy egna barnkläder eller bygga sin egen fågelholk. Totalt blir det tjugosju träffar i denna kategori fördelat på femton flickor och tolv pojkar.

”Att kunna göra egna möbler” (pojke, åk 8).

”eller om man skall göra något hemma ex kläder eller möbler eller tavlor” (flicka, åk 9).

Kategori 4: Använda handverktyg och maskiner

Eleverna ger i denna kategori till svar att de lärt sig använda verktyg och maskiner. Maskiner som nämns är symaskin och bormaskin inga handverktyg eller benämns mer exakt utan kallas verktyg eller handverktyg. Totalt blir det fem träffar i denna kategori fördelat på två flickor och tre pojkar.

”Man får lära sig mycket om symaskin” (flicka, åk 7).

”lära sig hantera verktyg” (flicka, åk 8).

Kategori 5: Hantverkstekniker

Eleverna skriver i denna kategori att de lärt sig att använda sig av olika hantverkstekniker. Tekniker som nämns är sy, mäta, måla, spika och borra. Totalt antal träffar i denna kategori är nio fördelat på sex flickor och tre pojkar.

”så kan det vara bra och ha lärt sig att borra” (pojke, åk7).

”eller om jag behöver sy ihop något” (pojke, åk 9).

Kategori 6: Formgivning

Elevtexterna beskriver i denna kategori att föremål kan förändras med hjälp av deras slöjdkunskaper antingen för att höja dess estetiska uttryck eller för att ge den ett mer personligt uttryck förändra/förbättra dess funktion. Totalt antal träffar i denna kategori är tre samtliga flickor.

”t.ex. om man vill ha en speciell form på ett bord men att den inte finns att köpa så kan man bygga ett” (flicka, åk 9).

”Jag kan använda det genom att fixa trasiga saker eller göra dem bättre med ett bra/smart slöjd tänkande och arbete” (flicka, åk 8).

Fråga 1

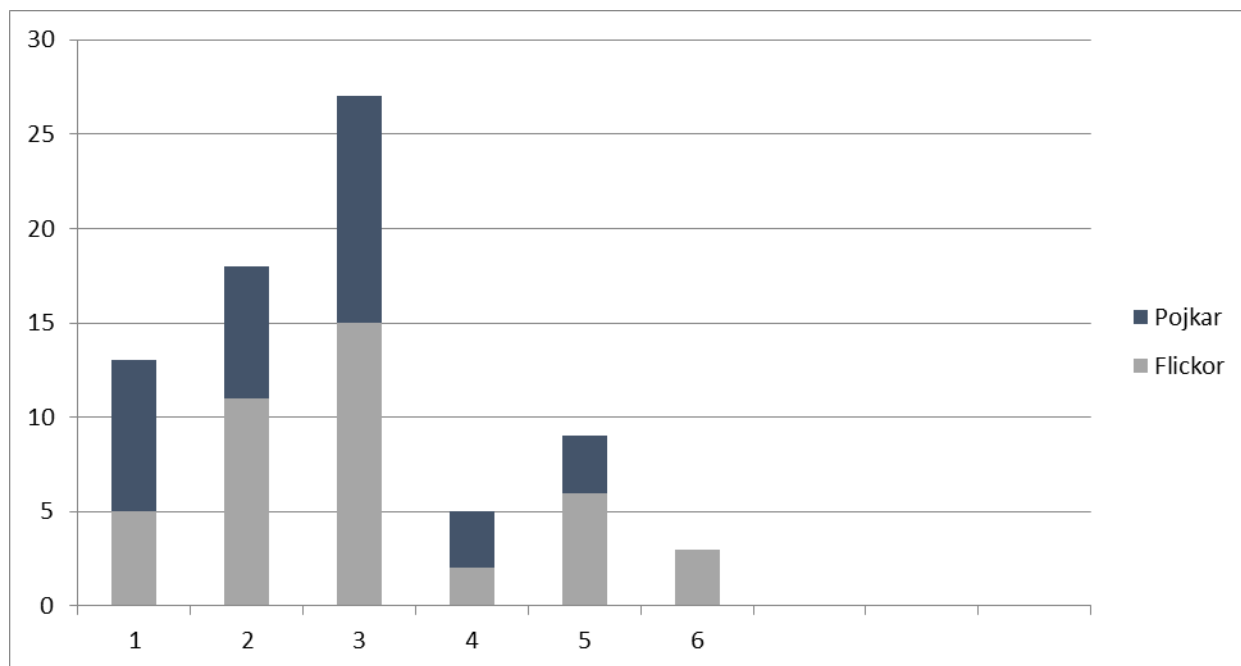

Fig. 1

1. – Kunskaper som kan vara användbara för framtida yrkesval
2. – Reparera/ laga, renovera
3. – Bygga, konstruera, göra saker
4. – Använda handverktyg och maskiner
5. – Hantverkstekniker
6. – Formgivning

Diagrammet ger en överblick av undersökningen och de träffar som gavs av informanterna i de olika kategorierna. Det går att utläsa att kategori 2 och 3 är de största båda är kategorier som handlar om praktisk kunskap. Noterbart är också den överrepresentation av flickor som är på kategori 5 och 6. Vidare kommer jag att kommentera resultatet i uppsatsens diskussionsdel.

Kategorisering av elevsvar fråga 2

Fråga två: Hur kan du använda den kunskap du får i ämnet slöjd i andra skolämnena?

Fråga två kommer att delas in i nio olika kategorier de flesta kategorier utgörs av de skolämnen som eleverna nämner i sina texter där de har nytta av de kunskaper de fått i ämnet slöjd. Sex kategorier är skolämnena tre kategorier är inte speciella skolämnena. Fråga två kommer liksom fråga ett att redovisas med träffar i de olika kategorierna. Svaren som en elev lämnar kan alltså få träffar i flera i kategorier men i ett svar kan endast få en träff i en kategori.

Kategori 1: Matematik

Denna kategori fick totalt sex träffar. Träffarna är fördelade på fyra flickor och två pojkar.

Kategori 2: NO (naturorienterade ämnen)

Denna kategori innehåller de elevsvar som nämner NO som samlat skolämne eller att de nämner de olika specialämnena kemi, biologi eller fysik i sina texter. Totalt är det sju träffar i denna kategori fördelat på två flickor och fem pojkar.

Kategori 3: Teknik

Denna kategori fick totalt fem träffar. Träffarna var fördelade på fyra flickor och en pojke.

Kategori 4: Hemkunskap

Denna kategori fick totalt tre träffar samtliga träffar var flickor.

Kategori 5: SO (samhällsorienterade ämnen)

Denna kategori innehåller de elevsvar som nämner SO som samlat skolämne eller att de nämner de olika specialämnena Historia, religion, samhällskunskap eller geografi i sina texter. Totalt är det två träffar i denna kategori fördelat på en flicka och en pojke.

Kategori 6: Idrott

Denna kategori fick en träff. Träffen utgjordes av en pojke.

Kategori 7: Ämnesövergripande

Denna kategori innebär att eleverna inte talar om att de har nytta av sina slöjdkunskaper i ett speciellt skolämne men den kunskap som de skaffat i slöjden hjälper dem på annat sätt till exempel för att planera sitt skolarbete eller att se helheten i en process. I denna kategori blir det sju träffar tre flickor och fyra pojkar. För att ge en bättre bild av vad kategorin innefattar för svar kommer jag att lägga till två citat.

”I slöjden lär man sig att använda arbetstiden på ett bra sätt, det kan man ha nytta utav i andra ämnen också” (flicka, åk 8).

”Att tänka på att vara noga med arbetet som jag gör. Planera mitt arbete så att jag vet vad jag skall göra” (pojke, åk 9).

Kategori 8: Vet ej

Kategorin omfattar elever som tydligt uttalar att de inte vet om de har någon nytta av sina slöjdkunskaper i andra skolämnen än slöjd. I denna kategori ingår åtta elever sex flickor och två pojkar.

Kategori 9: Övriga

I denna kategori ingår svar av elever som inte uttalat säger att de inte har nytta av sina slöjdkunskaper i andra skolämnen men det går inte att utläsa något specifikt skolämne som kan gynnas av deras förvärvade slöjdkunskaper. Kategorin omfattar sju träffar tre flickor och fyra pojkar. För att ge en bild av svaren i kategorin så presenteras två citat.

”Att man ska mäta eller vad för såts tyg/trä man ska ha” (flicka, åk 7).

”Man får lite bättre tänk” (pojke, åk 9).

Fråga 2

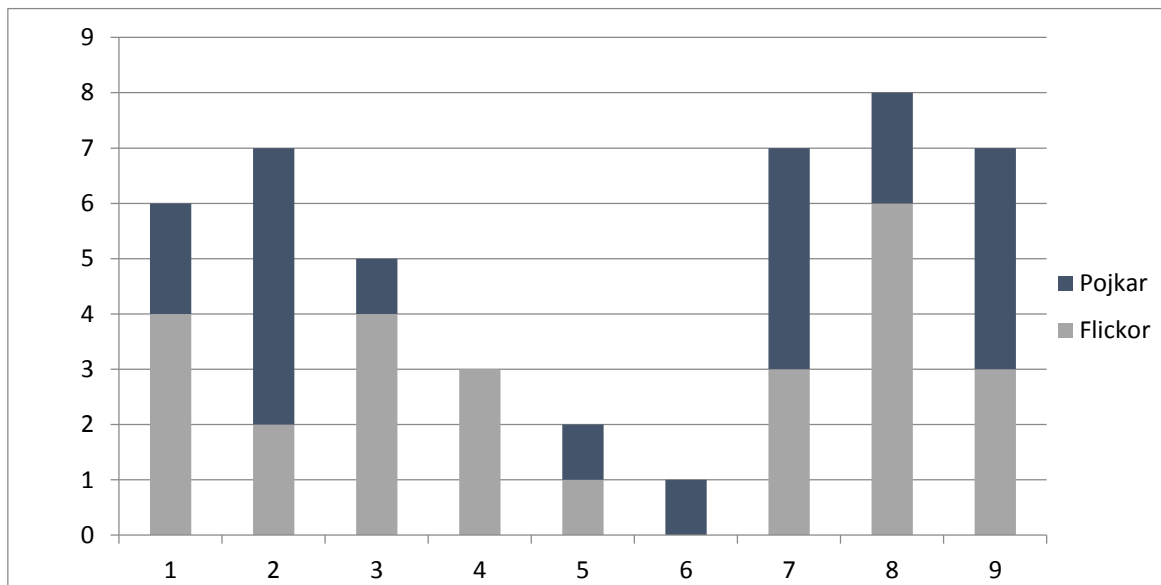

Fig. 2

1. – Matematik
2. – NO (naturorienterade ämnen)
3. – Teknik
4. – Hemkunskap
5. – SO (samhällsorienterade ämnen)
6. – Idrott
7. – Ämnesövergripande
8. – Vet ej
9. – Övriga

Undersökningens träffar som ovan redovisas ger för handen att de skolämnen som informanterna anser att de har nytta av sina slöjdkunskaper främst utgörs av kategori 1,2 och 3. Samtliga är ämnen som är naturvetenskapliga och tekniska till sin karaktär. Vidare ger att många elever anser att de inte vet om de kan använda sina slöjdkunskaper i andra skolämnen. Kategori 7 är ytterligare en kategori som fick många träffar och är en av undersökningens största. Vidare kommer undersökningens resultat att kommenteras i uppsatsens diskussionsdel.

Diskussion

I denna del av arbetet kommer jag att koppla resultatet av min undersökning till den litteratur som ligger till grund för uppsatsen. De teorier som jag presenterat i min litteraturgenomgång skall kopplas till min undersökningsgrupps sammantagna resultat. De två huvudfrågorna ”Hur kan du använda den kunskap som du får i ämnet slöjd?”, *Hur kan du använda den kunskap du får i ämnet slöjd i andra skolämnena?* Har sammanfattningsvis givit till svar att eleverna anser att den viktigaste nyttan med kunskapen som slöjden ger dem är av *praktisk* karaktär. Den viktigaste kunskapen är att göra och reparera saker. På första frågan är det en överrepresentation av flickor på kategorierna formgivning och hantverkstekniker i övrigt är träffarna relativt jämt fördelade. Fråga två ger till svar att den nytta med slöjdamnet i sina övriga ämnen är främst skolämnen av naturvetenskaplig och teknisk karaktär många elever anser också att slöjdamnet är bra ur ett ämnesövergripande perspektiv. Flera elever har också svårt att se hur de skall kunna använda slöjdkunskaper i andra skolämnena.

Utvärdering av undersökningen

Under arbetets gång så har jag ofta stannat upp och funderat kring de olika delmoment som utgör byggklotsar för det som skall utmynna i en färdig uppsats. Oftast har mina funderingar kretsat kring om arbetet och de metoder som använts håller måttet. Frågan är om det lever upp till kravet på reliabilitet. Skolämnet slöjd har jag stor erfarenhet av vilket gjorde att jag helst önskade att göra undersökningen kring skolämnet slöjd. Ett problem är att jag som undersökande forskare kan närma mig området med värderingar och erfarenheter som kan vara svåra att bortse från då jag bearbetar materialet i undersökningen.

När jag ringat in mittproblemområde så var det inledningsvis svårt att komma fram till vilken metod som är mest lämpad för att samla in stoff till min undersökning. Jag valde att använda en enkät för att testa om mina enkätfrågor fungerade så inleddes arbetet med en pilotundersökning

Pilotundersökningen gav till svar att enkätfrågorna i stort fungerade det som förändrades till den stora undersökningen var att några standard rutor lades till. En skillnad som kan haft betydelse då jag genomförde min pilotundersökning var att informanterna satt och genomförde den i ett vanligt klassrum. Pilotundersökningen genomfördes inte under ordinarie slöjdlektion utan den genomfördes på annan tid än slöjdlektionstid. Deltagarna i pilotundersökningen fick en miljö som var lugnare de fick sitta och svara på enkäten vid vanliga skolbänkar som är avsedda för att sitta och skriva vid. Det skedde med endast pilotgruppen närvarande vilket gjorde att det var en lugnare atmosfär i klassrummet. När undersökningen genomfördes så var alla informanter från samma skola visserligen en stor skola där det är fem olika slöjdlärare som undervisar tre i trä och metallslöjd och två i textilslöjd. På en skola finns det risk att värderingar i ett ämnesarbetslag kan dominera vilket kan påverka det som eleverna svarar på enkäten. För att inte riskera att det påverkar utfallet av skulle undersökningen kunna genomföras på fler skolor än en där informanterna utgörs av

elever med flera olika slöjdlärare. Informanterna som ingick i studien var både elever som hade textilslöjd och elever som hade trä och metallslöjd och fördelningen mellan de olika slöjdarterna fördelades exakt jämt. Miljön där de båda grupperna skrev sina enkäter var slöjdsalen vilket ändå innebär att de olika grupperna fick ganska stor skillnad på lokal där de skrev sina enkäter i. Textilslöjdsalen innebär att de sitter vid något som närmast kan liknas vid stora vanliga skolbänkar väl anpassade att skriva vid medan trä och metallsalen innebär att informanterna skriver sina enkäter vid hyvelbänkar som är dåligt anpassade för skrivarbete. Bortfallet i undersökningen utgjordes till hundra procent av elever som valde att inte fylla i något på enkäten. Det är svårt att se någon orsak till att de valde att inte svara de hade fått samma information som de andra informanterna men valde ändå att inte skriva eller att fylla i de standardrutor som var på enkäten. Den slutliga undersökningsstocken blev 38 informanter som svarade på enkäten vilket gör det svårt att dra några generella slutsatser av det som studien visar dessutom som ovan nämns så är samtliga informanter från samma skola vars upptagningsområde gör att de är en relativt homogen grupp dels etniskt men också socioekonomiskt. Gruppen är också relativt liten vilket innebär att de attityder som framkommer i enkäterna endast kan gälla för den grupp som undersökts. Utformningen av enkäten som användes i undersökningen är av typen ostrukturerad frågeformulär vilket innebär att informanterna svarar i fri text vilket innebär en risk att vissa informanter ger ett utifrån dem. Orsaker till att de inte svarar kan vara att de inte förstått frågan eller att de inte är motiverade att formulera ett svar i fri text. Stukat beskriver det som en av de problem som kan uppkommer då en undersökning använder ostrukturerat svarsformulär i en undersökning (Stukat, 2005: 49).

Slöjdens kärna

I enkätsvaren går det att utläsa att fortfarande är det som Kajsa Borg (2008) kallar för slöjdens kärna fortfarande är en viktig del av det som eleverna i undersökningsgruppen anser vara viktiga komponenter i ämnet slöjd. Borg talar om tre delar

1. Att göra saker
2. Slöjdandets process
3. Emotionella och sinnliga upplevelser genom slöjdandet

De tre ovan nämnda delarna refererar Kajsa Borg till som slöjdens kärna det vill säga det som trots skolämnets förändring över tid varit bestående i ämnet.

Undersökningen ger att eleverna som anser att en tydlig och viktig komponent i slöjdämnet och den nytta de anser att slöjdämnet har för den är att göra saker. I undersökningens första fråga är den största kategorin kategori 3 *Bygga, konstruera och göra saker*. Därtill är även den näst största kategorin i undersökningens första fråga en kategori som tangerar det som kan kallas att göra saker nämligen kategori 2 *Reparera/laga, renovera*. Båda kategorierna handlar om praktisk kunskap där arbetet sker med fysiska material. Den andra delen i Borgs definition av slöjdens kärna, nämligen slöjdandets process är inte lika konkret och den kategori som ser nyttan med att slöjden innebär en arbetsprocess är kategori 7 *Ämnesövergripande* i fråga två vilken är den näst största kategorin. Eleverna beskriver här hur

de har nytta av att slöjden synliggör en arbetsprocess som de kan använda i andra skolämnen. Borgs tredje komponent i *slöjdens kärna* nämligen *emotionella och sinnliga upplevelser genom slöjlandet* är svårt att se i enkätsvaren.

Lärandets olika dimensioner

Slöjd är ett skolämne med lång historia i svensk skola den har en tradition vilket påverkar utövare av ämnet. Traditionen påverkar både elever och pedagoger. Elever påverkas av den omvärld de befinner sig i deras åsikter färgas av föräldrar, syskon, släktingar och kamrater. Det finns en förväntan på vad skolslöjden skall erbjuda i form av innehåll både i form av vilka material som skall användas och vilka typer av projekt och tekniker som eleverna skall ges möjlighet att fördjupa sig i. Slöjd är liksom andra ämnen ett ämne som verkar i en tid vilken påverkar människors attityd till innehållet. När undersökningens resultat bearbetas och ser informanternas svar kring deras inställning till vad de har för nytta av de kunskaper som de får i slöjden så är det tydligt att det handlar främst om praktisk kunskap knuten till att göra saker och reparera saker. Eleverna har förväntningar på att slöjdämnet skall ge dem praktisk kunskap vilket kan kopplas till den samspelsprocess som Knud Illeris (2007) beskriver, där individen i samspel med sin omgivning tillägnar sig praktisk slöjdekunskap. Att eleverna upplever det praktiska delarna av slöjdarbetet som viktiga stämmer också väl med inledningen av syftesdelen i läroplanen.

John Deweys pragmatism

Sundgren (2008) skriver ”Förr innebar det faktiska hanterandet av material och ting, säger Dewey, att observationsförmåga och uppfinningsrikedom uppövades. Hantverket stimulerade konstruktiv fantasi, logiskt tänkande och verklighetsförankring” (s.85).

Dewey beskriver det praktiska görandet som den enklaste och mest naturliga vägen för barnet att nå kunskap. Barnet har ”instinkter” att samspela, att tillverka, att undersöka och att konstnärligt uttrycka sig. Genom att be informanterna att svara på frågan om vilken nytta de ser med slöjdämnet i skolan så uppmanas de att reflektera kring vad som är viktigt i ämnet slöjd. Flertalet svar anser att den praktiska delen av slöjdämnet är den nyttiga kunskapen. Genom att det två kategorierna *renovera/laga, reparera* och *bygga/konstruera, att göra saker* är de största kategorierna framgår det att det är dessa delar som tydligast engagerar eleverna. Genom att svaren i undersökningen så tydligt beskriver det praktiska görandet som det viktigaste så går det att anta att det ligger i linje med Deweys teori om att det praktiska görandet är ett sätt att lära som ligger barnet nära och enkelt engagerar. Genom att arbeta praktisk så gynnas det teoretiska arbetet i skolan enligt Dewey. Det syns inte lika tydligt i undersökningens första fråga. Vilket troligen är ett resultat av hur frågan är ställt. Genom att se på en av de kategorier som är störst i undersökningens andra fråga så ger det en effekt som är intressant. Det är kategorin som heter ”*ämneshövergripande*” där informanter uttryckligen säger att de har haft nytta av slöjdekunskaperna för att planera sitt skolarbete.

Vygotskijs sociokulturell utvecklingsteori

Vygotskij beskriver vikten av att arbeta praktiskt med de barn och ungdomar. Han beskriver de möjligheter som pedagogen ges att nå eleverna samt hur pedagogen får en bra möjlighet att fördjupa elevernas kunskap genom det praktiska arbetet. Det praktiska arbetet med dess mängd av olika material som utmanar till att använda nya tekniker. Nya tekniker som ger möjlighet att positivt utmana eleverna till ny kunskap. Elevernas enkätsvar till största del fokus på det praktiska görandet. Enkätsvaren ger till svar att informanterna tycker att den viktigaste nyttan med slöjdamnet är de praktiska delarna. Eleverna får genom slöjden utveckla sin förmåga att använda verktyg vilken är unik för människan. Användandet av fysiska hjälpmedel är det som slöjdamnet bidrar med vilket framgår av enkätsvaren. Säljö (2008) skriver att människan är en redskapsanvändande och redskapsutvecklande varelse. Människan har genom den sociokulturella utvecklingen skapat mängder av artefakter för som hjälpmedel i vår dagliga verksamhet (s.118). Artefakter är saker som är tillverkade av människan är det som slöjden enligt informanterna bidrar med och utvecklar deras kunskap om.

Piagets konstruktivism

Konstruktivism intresserar sig för hur barnet bygger sin kunskap. Piaget såg assimilation och ackommodation som aktiviteter i sig och förespråkade aktivitetspedagogik. Barnets inläring är en fysisk aktivitet och assimilation och ackommodation sker genom fysisk och motorisk aktivitet (Imsen, 1991: 263). Klassrummet skall vara en verkstad som inbjuder till laborativt arbete. Enligt Piaget skall kunskapen erövrats och inte passivt mottagas. Barnet skall med egen kraft och genom egna erfarenheter konstruera sin kunskap. Eleverna som ingår i undersökningen ser de praktiska momenten som de centrala och det som ger mest nyttig kunskap. Slöjdsalen är det skolrum som eleverna möter som är mest av verkstadskaraktär. I slöjdsalen finns det utrymme och utrustning för laborativt arbete där eleverna kan utveckla och testa sina kunskaper. Flertalet av de elever som ingår i undersökningen har sannolikt nått den formellt operationella perioden.

Styrdokument i slöjd

Det som ligger till grund för uppsatsen är en undersökning som ställer frågan till eleverna vilken nytta de har av de kunskaper som de får i skolämnet slöjd. Den del av styrdokumentens text som bäst jämförs gentemot undersökningens frågeställning till den slöjdekunskap de förvärvar är syftesdelen. Syftesdelen beskriver vad svenska grundskoleelever skall få för kunskaper i ämnet slöjd. Undersökningen frågar eleverna i undersökningsgruppen om vad de tycker att de har för användning av sina slöjdekunskaper. Resultatet av undersökningen visar att eleverna främst ser nytta med de praktiska moment som de lär sig i slöjdamnet. Det kan kopplas till styrdokumentens första två punkter som handlar om formge och framställa

föremål med rätt teknik och lämpliga redskap samt att kunna välja och kunna motivera tillvägagångssätt. Tredje punkten i syftesdelen som handlar om att kunna Analyser och värdera arbetsprocesser och resultat är inte lika lätt att läsa ur informanternas svar. Kategorin ämnesövergripande i fråga två är en grupp där elever skriver att de har nytta av de kunskaper som de får i slöjden genom att de lär sig att planera sina övriga skolämnen samt att de genom slöjdämnet får en ökad kunskap genom att i slöjden ser du en tydlig helhet och det gör att det går att se ett tydligt samband delarna förs samman och bildar en för barnen tydlig helhet.

Framtid och slutord

Slöjd är ett av de mest populära ämnena i den svenska grundskolan enligt *Nu-03*. Ett ämne som har en tradition, samt är populärt bland eleverna har framtiden för sig. Säljö skriver att slöjdens problem är att det är ett ämne som inte enkelt går att använda i internationella jämförelser (Säljö, 2008). För att hävda slöjdens plats i den svenska skolan så bör ämnets egenart gällande planering samt den möjlighet eleverna ges att följa hela produktionen lyftas och förstärkas. Idag är inte slöjdekunskaper nödvändiga för att få vardagen att fungera men det kan vara viktigt att elever får en möjlighet att se hela produktionscykeln. Att fortsätta utvecklingen i skolans läroplaner från att producera användbara saker till att tydliggöra arbetsprocesser och främja innovativt tänkande och skapande ger skolslöjden en plats i framtidens skola. Genom att använda sig av en fungerande dokumentation så förtydligas arbetsprocessen för eleven. Dokumentationen får inte bli det viktigaste med slöjdämnet det centrala skall fortsatt vara att göra saker hantverksmässigt men en förtydligande dokumentation där läraren förklarar och vägleder eleverna är viktig. Eleverna skall tränas i att reflektera kring sitt arbete och stimuleras att fördjupa sina kunskaper i att se hela arbetsprocessen. När *formativ* bedömning är ett område som lyfts fram som ett arbetsätt som förtydligar och förenklar för elever i det vardagliga skolarbetet är slöjden ett ämne som har potential att stå som en förebild med dess konkreta möjlighet att visa en tydlig arbetsprocess där eleven genom sina alla sinnesintryck som ingår i slöjdandet enklare kan relatera till de som sker och bedöms i skolarbetet. Genom den arbetsprocess som slöjdämnet erbjuder så blir det för eleven målet tydligt samt att det konkreta handlandet i form av det praktiska görandet ger god möjlighet att tydliggöra var eleven ligger gentemot målet. I undersökningen ser jag att elever upplever att slöjden ger de denna möjlighet då refererar jag återigen till den kategori av elever som i fråga två som jag gav benämningen ämnesövergripande. Dessa elever skrev att slöjden underlättade deras skolarbete genom att slöjden gav dem kunskap om hur man planerar ett arbete. *Slöjden* har flera dimensioner inbyggda i sitt sätt att arbeta som kan och bör utnyttjas dels för att utveckla det som ämne i skolan men också för att öka dess legitimitet i en skola som traditionellt är bokliga bildningens boning. Skolan domineras av teoretiska ämnen vilket den skall och kommer att fortsätta att göra vad jag vill säga är att slöjden skall ta sitt utrymme i skolan inte på bekostnad på av de teoretiska ämnena utan genom att visa att ett praktiskt ämne berikar alla, även de teoretiska ämnena i svenska skolan. Undersökningen som ligger till grund för uppsatsen visar att eleverna tycker att den viktigaste kunskap som de

förvärvar i ämnet slöjd är *praktisk* kunskap. Jag är personligen av samma åsikt slöjdämnet är ett praktiskt skolämnen och skall så förbli den dominerande delen av arbetet i slöjden skall vara praktiskt arbete i olika material med väl anpassade verktyg och tekniker. Men om man skall öka ämnets legitimitet så är min åsikt att det skall ske genom att förtydliga de olika kunskaper som eleven förvärvar i slöjden. I styrdokumentet står att ett av de syfte som slöjden har är att synliggöra arbetsprocesser. Vägen till att ge eleverna denna kunskap är att arbeta med en tydlig och väl strukturerad *dokumentation*. Dokumentationen skall utgöra relativt liten del av slöjdtiden vilket gör att den skall tydligt hjälpa eleverna till reflektion kring de saker de lär sig i slöjden. Resultatet av undersökningen ger också till svar att flera elever ser att slöjdämnet ger annat än praktisk kunskap. En av svarskategorierna som benämns formgivning som ger tre träffar, intressant är att alla tre som beskriver att formgivning är en nyttig kunskap som slöjdämnet ger är flickor. Kategorin *hantverkstekniker* visar även den att flickor är överrepresenterade sex av nio träffar utgörs av flickor. I den grupp jag undersökt så verkar det som att flickorna har lättare att se den förvärvade slöjdekunskapens användbarhet i ett vidare perspektiv. Den kategori som överraskade mig positivt var kategorin i fråga två som benämns ämnesövergripande där sju elever säger att de har nytta av sina slöjdekunskaper i sitt övriga skolarbetet då de hjälper dem att planera samt att de lär sig att följa en process och se helhet och delar även i andra ämnen än slöjd. De kategorier som oroar är de som under fråga två benämns *vet ej*, åtta träffar och *övriga*, sju träffar. Att åtta av trettiosex elever svarar att de inte förstår vilken nytta slöjdämnet kan ge i övriga skolarbetet är alarmerande och kan enklast påverkas av slöjdläraren genom att i sin undervisning koppla kunskaper som eleverna förvärvar till andra ämnen. I kategorin *övrigt* är det inte lika tydligt att de inte ser att de kan använda sin kunskap i andra ämnen utan de svar som gruppen lämnar där verkar till, åtminstone till viss del att de inte uppfattat frågan rätt.

Vidare forskning som skulle kunna vara intressant är att se om dokumentation gör skillnad. Att se om eleverna dokumenterar vad de verkligen sysslar med. Det skulle kunna vara en observation av en mindre grupp elever som observerades under en slöjdlektion observatören kan notera de olika moment som eleverna genomför. Lektionen avslutas med någon typ av dokumentation antingen i form av en dagbok, loggbok eller datorlogg. Jämförelsen mellan det som eleven upplever att hon/han lärt sig och det som observatörens tränade öga skulle se torde vara intressant. Det skulle kunna visa både brister och möjligheter med dokumentation i slöjdämnet.

Referenslista

- Borg, K. (1995). *Slöjdämnet i förändring 1962 – 1994*. Linköping: Univ., Institutionen för pedagogik och psykologi.
- Borg, K. & Lindström, L. (2008). *Slöjda för livet Om pedagogisk slöjd*. Malmö: Lärarförbundets Förlag.
- Erlandsson, S. & Sjöberg, L. (2013). *Barn- och ungdomsforskning. Metoder och arbetssätt*. Lund: Studentlitteratur.
- Forsell, A. (2008). *Boken om pedagogerna* (red.). Stockholm: Liber.
- Hasselskog, P. (2008). Sådan lärare, sådant lärande. I, Borg, K. & Lindström, L. (2008) (red.). *Slöjda för livet Om pedagogisk slöjd*. Malmö: Lärarförbundets Förlag.
- Illeris, K. (2007). *Lärande*. Lund: Studentlitteratur.
- Imsen, G. (1991). *Elevens värld. Introduktion i pedagogisk psykologi*. Lund: Studentlitteratur.
- Justensen, L. & Mik-Mejer, N. (2011). *Kvalitativa metoder. Från vetenskapsteori till praktik*. Lund: Studentlitteratur.
- Pramling Samuelsson, I., Asplund Carlsson, M., Olsson, B., Pramling, N. & Wallerstedt (2008). *Konsten att lära barn estetik*. Stockholm: Norstedts akademiska förlag.
- Skollagen (2010:800). *Med lagen om införande av skollagen (2010:801)*. Stockholm: Norstedts Juridik.
- Skolverket (2003). *Nationella utvärderingen av grundskolan 2003. Slöjd*. Stockholm: Fritzes.
- Skolverket (2011). *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011*. Stockholm: Fritzes.
- Stukát, S. (1993). *Statistikens grunder*. Lund: studentlitteratur.
- Stukát, S. (2005). *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur.
- Sundgren, G. (2008). John Dewey – reformpedagog för vår tid? I, Forsell, A. (2008) (red.). *Boken om pedagogerna*. Stockholm: Liber.

- Säljö, R. (2005). *Lärande & kulturella redskap. Om lärprocesser och det kollektiva minnet*. Stockholm: Norstedt Akademiska Förlag.
- Säljö, R. (2008). Den materiella kulturen och vårt kunskapande. I, Borg, K. & Lindström, L. (2008) (red.). *Slöjda för livet Om pedagogisk slöjd*. Malmö: Lärarförbundets Förlag.
- Säljö, R. (2008). L. S. Vygotskij – forskare, pedagog och visionär. I Forsell, A. (2008) (red.). *Boken om pedagogerna*. Stockholm: Liber.
- Trost, J. (2012). *Enkätboken*. Lund: Studentlitteratur.
- Vetenskapsrådet (2011). *CODEX regler och riktlinjer för forskning*.
<http://www.codex.uu.se/forskninghumsam.sht>
- Vygotskij, L. S. (1995). *Fantasi och kreativitet i barndomen*. Göteborg: Daidalos.

Bilaga 2

Kungsmarksskolan

2013-11-26

Information till föräldrar

Jag håller nu på att avsluta min lärarutbildning på Göteborgs Universitet. Avslutningen av min utbildning innebär att jag skall skriva ett Examensarbete. Arbetet handlar om elevernas inställning till den kunskap de utvecklar i slöjden. När jag samlar in material till min rapport kommer jag att använda en undersökningsmetod som i litteraturen kallas för ”self report”. Denna metod innebär i korthet att de elever som deltar i undersökningen skriftligt får besvara två öppna frågor om slöjdamnet. Eleverna blir inte bedömda utifrån kriterierna rätt eller fel utan jag intresserar mig bara för deras personliga uppfattning. Eleverna svar blir anonyma och kommer inte att sparas för framtiden. Elevernas deltagande är självklart frivilligt men jag hoppas få hjälp med denna undersökning av era barn. Att genomföra undersökningen tar ca 15 minuter och genomförs under skoltid i elevernas ordinarie klassrum.

Om ni har frågor om min undersökning får ni gärna ringa mig.

Med vänlig hälsning

Jonas Andersson

Tel xxx-xxxxxxx